

Den nyopdukkede og atter forsvundne Ø under Vulkanudbruddet i Island 1783.

Efter

P. de Løvenørns Manuskript:

„Reflexions sur L'apparition d'une Ile volcanique près d'Islande vue en
1783 disparue La même Année“.

Ved Orlogskaptajn H. Bistrup.

(Fortsat).

Imidlertid hændte der, samme Aar som Øen havde vist sig og var forsvundet, en meget ulykkelig og sørgelig Hændelse, som, med den allerstørste Sandsynlighed og efter alt at dømme, skyldtes de Klipper og Skær, der var blevet tilbage af denne Ø, og som har været Aarsagen i eller Skylden til dette Tab. Et dansk Krigsskib paa 64 Kanoner⁵⁾ vendte tilbage fra en Ekspedition til fjerne Lande, men man hørte slet intet om det førend det følgende Aar, da man havde Meddelelser fra Island, som berettede, at en Slup, i hvilken ingen Personer fandtes, var kastet i Land paa Kysten; man havde i Sluppen kun fundet en Kasse med Lys og i en Afstand under 1½ Sømil derfra havde man yderligere fundet nogle andre Vragstumper, paa hvilke fandtes dette Skibs Mærke. Blandt andet havde man fundet en Reservestang. Forøvrigt havde man slet intet hørt om, at der nogetsteds havde fundet direkte Skibbrud Sted paa Kysten. Ved at undersøge og sammenligne Omstændighederne paa selve Stedet, som jeg har gjort det selv, er der ingen Tvivl om, at Ulykken er skeet som omtalt i det efterfølgende.

Det er lige til, at Skibbrudet er skeet i Nærheden af eller i det mindste ikke meget langt fra det Sted, hvor denne Slup og de andre Vragrester blev fundne. Sager af saa forskelligt Omfang og Form har efter al Sandsynlighed ikke kunnet følges saa nær sammen, hvis de har

---

⁵⁾ Orlogsskibet „Indfødsretten“, med Commandeur-Captain Christopher Lütken som Chef. Skibet havde været paa en Tur til Ostindien (H. G. Garde).
H. B.

flydt længe, prisdiget Bølgernes og Strømmenes Naade. Man har yderligere lagt Mærke til, at Vinden dengang blæste fra dette Skær imod den Del af Kysten, hvortil Vragresterne drev ind. Hertil kommer endnu andre Overvejelser; en Slup fra en Orlogsmand kan, som enhver veed, overhovedet ikke komme væk fra Skibet, selv om det bliver slaaet i 1000 Stykker, med mindre det gøres ved Menneskemagt. Det sandsynligste er — at, efter at Skibet er stødt paa den skæbnesvangre Klippeø midt i det aabne Hav, har man villet sætte Sluppen ud for saa vidt muligt at redde nogle af Folkene og, for at vinde Tid, har man først udkastet Reservestangen, som var fastsurret over Sluppen, og at da endelig denne blev sat i Vandet, er Skibet uden Tvivl i samme Øjeblik, da nogle af den ulykkelige Besætning har villet springe ned i Sluppen, forlist fuldstændigt.

Man kan med Grund forbavses over, hvorledes Skibet, som vendte hjem fra Ostindien, og om hvilket de sidste Nyheder, man havde, meddelte, at det havde forladt *Cap det gode Haab* i Juni Maaened, har kunnet forlise ved Islands Kyster⁶). Jeg forklarer det saaledes: Det er muligt, endog sandsynligt, at Skibet har mødt vedvarende Modvinde paa Højden af Kanalen; man vil huske, at vi det Aar i de europæiske Have havde bemærkelsesværdigt megen østlig Vind og megen Taage; man saa i en vis Periode af Aaret kun meget lidt til Solen, og ofte var det kun som en rødagtig Skive⁷), hvilket i høj Grad var til Besvær for Skibenes Navigation paa Grund af den Vanskelighed, som Søfolk havde med at faa deres nødvendige Observationer og ved Faren i at nærme sig Kysterne for at faa Kending eller ved at anløbe en Havn. Skibet har altsaa paa dette Tidspunkt kunnet befinde sig paa Højden af Kanalen mellem Frankrig og England paa Vej hjem denne Vej, og da det i lang Tid har haft Modvind, har Chefen maaske villet prøve at gaa Nord om de brittiske Øer for at gaa ind i Nordsøen ad det, som vi kalder „den store Trag“ (le grand Entonnoir), og efter endnu engang at have mødt Modvind og eet eller andet af Havets andre uheldige Tilfældigheder kan det have været i Nød — saasom Mangel paa Vand, megen Sygdom eller andet

---

⁶) Hvis jeg ikke tager fejl, var det ved Slutningen af September, at de Vragrester, om hvilke vi har talt, blev kastet ind paa Islands Kyst, altsaa har Skibbrudet fundet Sted dengang.
P. d e L.

⁷) Man har som Aarsag til disse stærke og besynderlige Taagemasser, som fandt Sted det Aar, og som ikke var fugtige som sædvanlig, men som snarere lignede en Slags Røg, antaget, at det skyldtes Uddunstninger fra vulkanske Udbrud eller Jordskælv, som havde fundet Sted i forskellige Lande eller Steder paa Jorden.
P. d e L.

lignende; af disse Grunde er det muligt, at Chefen har taget det Parti at ville naae en Havn i Island for at komme til Kræfter igen. Chefen kendte dette Land og de Hjælpekilder, som han kunde forvente at finde der, da han nogle Aar i Forvejen havde været der⁸⁾. Og saa til yderligere Forhøjelse af Ulykken har Skæbnen villet, at han uforvarende er løbet paa dette frygtelige Skær i aabent Hav uden at ane, at der fandtes et saadant. Det er muligt, at han har mødt dette skrækkelige Sted enten i Taage eller om Natten, og selv om Ulykken kan være skeet i den klare Dag, da er det tvivlsomt, om Faren altid har været synlig ved Højvande saaledes, som det vil blive forklaret i det efterfølgende.

I 1786 fik jeg det Hverv at lede en Ekspedition til Islands Vestkyst; det var selvfølgelig en Opgave, som interesserede mig i højeste Grad, og til hvilken jeg skaffede mig en Ordre om at foretage Undersøgelser om den vulkanske Øe, som havde viist sig og var forsvundet i 1783. Medens jeg befandt mig i *Helmenshavn* i Island for at løse nogle af de mig stillede Opgaver, drog jeg Fordel af, at et andet mindre Skib, som samtidigt befandt sig i Havnen, var stillet til min Raadighed og gav min Næstkommanderende, Hr. *Grove*, den Opgave at afgaa med dette Skib og krydse omkring det Sted, hvor den vulkanske Øe havde været seet. Denne Officer, som var en god Observatør, havde i flere Dage, medens han uafbrudt loddede, krydset frem og tilbage uden at finde noget; han skulde netop til at opgive Undersøgelsen, da han saa Søen bryde tæt ved sig og opdagede et Skær i Vandspejlet; ihan udførte de nødvendige Observationer, og da han loddede omkring Skæret, fik han seks og tyve Favne meget nær ved, fyrretyve i en ringe Afstand derfra og lidt længere væk slet ingen Bund med hundrede Favne Line. Loddeblyet, paa hvilket man som sædvanligt havde sat Tælle til Angivelse af Bundarten, gav smaa Lavasten eller vulkanske Stoffer. Hr. *Grove* kom tilbage og meddelte, hvad han havde opdaget, og det lod mig ikke i den mindste Tvivl om, at det var Stedet for det vulkanske Udbrud i 1783.

Efter Tilbagekomsten fra min Ekspedition⁹⁾ foresatte jeg mig at genfinde Stedet, hvis det var muligt. Vejret begunstigede mig; jeg tog min affarende Plads fra Islands Kyst eller snarere fra nogle Smaaøer eller Klipper, som man kalder Fugleøerne, og som i et Antal af

---

⁸⁾ Som Chef for en Fregat. Forfatteren til denne Beretning var om Bord som Næstkommanderende. P. d e L.

⁹⁾ Rimeligvis til Grønlands Østkyst, der jo fandt Sted samme Aar. H. B.

fem med en større eller mindre Afstand imellem dem¹⁰⁾ strækker sig nogle Sømil ud fra Islands sydvestlige Pynt, *Cap Reikianes*, og næsten i samme Retning som dette Cap eller i samme Retning, i hvilken den vulkanske Øe eller dens Rester befinder sig. Jeg satte da, efter Hr. *Groves* Observationer, Kursen ret paa Vulkanskæret. Vi traf dette saa godt, at i samme Øjeblik som Hr. *Grove*, der igen var kommen om Bord til mig, gissede, at vi skulde være der i Nærheden og gjorde mig opmærksom paa, at vi kunde løbe en Risiko ved at styre ret paa Skæret — vi havde fuldstændigt tabt Islands Kyst af Sigte og, skønt vi da havde klart Vejr, kunde vi endnu knapt nok skelne mere af den største af Fugleøerne — og da jeg som et Svar til ham bemærkede, at det var uvist, til hvilken Side man skulde forandre Kursen, og at vi derfor lige saa godt kunde holde lige paa som vige af og som Følge deraf forfejle at finde det — i det samme Øjeblik varskoede Udkigsmanden Brænding forude; vi gik hurtigt til Vinden, loddede og tog de andre nødvendige Observationer; vi havde Tid til nærmere at undersøge Stedet. Saavidt man kunde dømmes, havde Skæret en Udstrækning af omtrent en Kabellængde, som viste sig, naar Søen lige havde brudt over det; det syntes yderligere, at Søen, naar det er i Bevægelse, alt i alt bryder over en Udstrækning af maaske to Kabellængder, men jeg tvivler meget stærkt paa, at dette Skær er over Havets Overflade ved Højvande; vi saa det omtrent ved Lavvande. Hvis det var muligt, at Oceanet kunde være saa roligt, at det ingen Dønning var, er der al Sandsynlighed for, at man kunde befinde sig meget nær ved Broddet og slet ikke opdage det ved Højvande, ligesaa om Natten eller i Taage, der er saa hyppig og saa overordentlig tæt i disse Farvande.

Efter mine direkte Observationer og de Beregninger, som jeg har gjort, har jeg bestemt dette farlige Skærs geografiske Position til at være: 63° 31' 45" N. Br., 26° 02' 50" Lgd. (Paris Meridian)¹¹⁾.

Dette farlige Skær ligger 16 Sømil ($5\frac{1}{3}$ lieues) fra den yderste af Smaaøerne ved Fugleøerne, som man kalder *Grenader Huen*, S. 47 V.

---

¹⁰⁾ Se: Rejse udført efter Ordre af Kongen 1771—72 til forskellige Dele af Europa, Afrika og Amerika for at undersøge Nyttens ved forskellige Metoder og Instrumenter, tjenende til Breddens og Længdens m. m. Bestemmelse ved Hr. de Verdun de la Crenne la Cte. de Borda og Hr. Pingré, Paris 1778. P. de L.

¹¹⁾ Denne Længde er bestemt i Forhold til Længden af visse Punkter paa Islands Kyst ved et Søuhr, konstrueret af d'Hrr. de Verdun de la Cte. Crenne de Borda og Pingré paa den foranomtalte Rejse. P. de L.

d:m: (retvisende), og som jeg allerede har sagt er mere end 30 Sømil (10 lieues) fra *Cap Reikianes*.

Det mærkelige ved Tilsynekomsten af denne nye Øe, som er forsvundet saa kort Tid efter, og af hvilken der endnu er et Skær tilbage i Stedet for, synes mig at kunne forklares paa følgende Maade.

Skæret, hvor Klippen endnu findes, men hvis Top knap nok er i Havets Overflade, har sandsynligvis eksisteret fra evindelige Tider og er Frugten af en eller anden stor Jordrystelse i hine fjerne Tider og er uden Tvivl Krateret til en underjordisk Ild, som fra Tid til anden forårsager Udbrud. Det er muligt, at dette Krater kan have en eller anden Forbindelse med Bjærget *Hecla* og de andre af Islands Vulkaner.

Samme Aar som Krateret, om hvilket vi taler, spyede Ild og Flammer, kom en ny og frygtelig Vulkan paa Island til Udbrud; det var ikke det gamle *Hecla*, men ikke langt fra dette, at glødende Strømme og Jordskælv ødelagde og omvæltede en temmelig betydelig Landstrækning ved Navn *Skaptafields Sysse*; dette Udbrud fandt dog ikke Sted, førend en Maaned eller noget senere, efter at Vulkanen allerede havde vist sig i Havet, thi denne begyndte allerede henimod Slutningen af April, mdens Vulkanen ved *Skaptafield* først kom til Udbrud den 1ste Juni. Man veed ogsaa, at det var det samme Aar som *Etna* udspyede sin ødelæggende Ild, og at Jordskælvene, som fulgte bag paa, forandrede *Messina's* smukke Palæer til Stenbunker og Stendynger. Og man har senere faaet at vide, at i andre fjerne Regioner paa vor Jord, fandt der, omtrent paa samme Tidspunkt ligeledes lignende Udbrud og Bevægelser Sted i Naturen paa vor Planets Overflade; det tilkommer Fysikerne at forklare, om der kan have været nogen Forbindelse mellem disse Udbrud¹²).

Men for at komme tilbage til vort Emne — jeg forestiller mig, at Mængden af den Lava, som kom ud af Krateret, maatte naturligt hobe sig op om Vulkanen og saaledes danne en Øe, som paa Grund af den uhyre Mængde Lava maatte naa en vis Størrelse og Højde over Havets Overflade; men da denne Opdyngen fandt Sted i Atlanter-

¹²) I de Beretninger, som vi have om de frygtelige Vulkaner og Jordskælv, som dette Aar fandt Sted paa Island, og om alle de forfærdelige og ødelæggende Fænomener, som fulgte efter og fandt Sted under og efter disse Begivenheder, talte man om en Røg i Stedet for Taage, som viste sig i den vestlige Del af det sydlige Island, ført af nordvestlige Vinde, og som man angav endog medførte fin Aske. Man maa da antage, at der ogsaa har fundet vulkanske Udbrud Sted i de ukendte Egne af det store Land, som man kalder Grønland.

havet, hvor Æolus ved sine Vindes Hæftighed faar Bølgerne til at hæve sig til en enorm Højde og Omfang, der følger den ene efter den anden og bryder deres uhyre store Masser og skummende Toppe mod alt, som modsætter sig dem, saa er det ikke forbavsende, at denne Op-hobning, som ikke har haft Tid til at fæstne sig, derpaa skylles bort og spredes af de Storme, som senere har hersket paa det uhyre Hav, der omgiver dette Sted. Den pludselige Afkølings Virkning paa Lavaen og de vulkanske Stoffer, da de blev kastet ud af Krateret og flød ud i eller faldt ned i Havet, kan uden Tvivl ligeledes være Grund til, at de ikke har kunnet antage den samme Tilstand (cohérence), som hvis de lidt efter lidt var flydt ud i eller faldet ned paa et Terrain, hvor de havde kunnet blive liggende, amalgameret sig, lidt efter lidt afkøles og dannet Masser, som vilde have hævet sig i Bakker og Bjerge, saaledes som det finder Sted paa den faste Jord. Med Hensyn til den Øe, som dannede sig og forsvandt kort Tid efter, kan man gøre den Bemærkning, at nøjagtig paa samme Tid som Øen hævede sig omkring Krateret og forandrede sig i Form og Størrelse d. v. s. hele Maj Maaned, veed man fra Meddelelser, at Vejret var ualmindelig smukt paa Island.

Man husker, at det er blevet sagt, at de Skibe, som gik til Island, medens denne Vulkans Udbrud var paa sit højeste, mødte flydende pimpestensagtige Sten eller vulkanske Stoffer i over 90 Sømils (30 lieues) Afstand, og at nærved Vulkanen befandt Havet sig endogsaa delvis dækket af en saadan Mængde af disse Sten, at Farten for de Skibe, som mødte dem, besværedes deraf. Fysikerne veed sikkert, hvorvidt denne pludselige Afkøling, som en stor Del af de glødende Stoffer, der udkastedes af Vulkanen, blev udsat for, da de faldt direkte i Havet, har kunnet forandre deres Sammensætning eller Beskaffenhed til en anden end den, som Stofferne vilde have antaget, om de var faldet paa Jorden og afkølet i Luften.

Hvis man forestiller sig den enorme Mængde Stoffer, som denne Vulkan har udkastet, er der ingen Tvivl om, at hvis det havde været i det indre af Fastlandet, vilde der have dannet sig et Fjæld som *Hecla*, *Vesuv* og mange andre. Naar man forestiller sig en Vulkan, forbinder man det sædvanligvis med Tanken om et meegt højt Bjærg; men det er ikke nødvendigt, at en Vulkan, som revner eller som for første Gang bryder gennem Jordens Overflade, kommer fra Bjærgets Indre, tværtimod lærer Naturhistorien (l'histoire naturelle) os, at mange Vulkaner første Gang har vist sig paa en Slette, men det er en ufejlbar Følge, at paa Grund af Mængden af de Stoffer, som kommer ud, maa der dannes et Bjærg, og saaledes, som Følge heraf, er

Vulkaner omgivet af Jordhøje (terreau) og mer eller mindre betydelige Jordmasser. Dette var ogsaa Tilfældet i Island. Vulkanerne, som kom til Udbrud i *Skaptafields Sysset* i 1783, begyndte paa Steder, hvor der slet ingen Høje havde været, men der hævede sig der flere af større eller mindre Mægtighed, der var flere end eet Krater, som kom til Udbrud og ud fra hvilke der flød glødende Strømme.

Hvis den Vulkan, som behandles her, havde ligget paa et Sted, hvor Havet var mindre dybt og mindre udsat for Atlanterhavsbølgernes Styrke, saa vilde Øen, som dannedes omkring den, uden Tvivl havde faaet fast Fod og vilde med Tiden have fæstnet sig, som det ogsaa er skeet saa mange andre Steder. Man kender mange beboede Øer, som slet ikke har anden Oprindelse, og det synes, som om disse ikke hører til de mindste.

Man har ydermere Grund til at tro, at denne Vulkan er bleven hurtigere udslukt, end hvis dens Krater havde befundet sig paa Fastlandet, thi det er højst sandsynligt, at Søerne under Storm har kunnet hævet sig tilstrækkeligt højt til, at Vandmasser er faldet ned i Vulkanens Svælg og tilsidst overvundet den. Hvilken forbavsende Kraftudfoldelse har ikke været nødvendig til i dette Ildsted at kunde holde i Gang (pousser) og vedligeholde dets Ild midt i Havets Bølger.

Det Navn, som det islandske Folk i deres Sprog har givet *Cap Reikianes* og Fugleøerne, der, som det er bemærket, ligger i Linie med Kap'et og Øen eller Vulkanen, antyder, synes det, at der i svunde Tider har fundet lignende Begivenheder Sted i disse Egne — de kalder disse Smaaøer *Eld-Eyar*, hvilket vil sige *Ildøer* og *Reikianes* betyder *det rygende Næs*. Imidlertid tales der i Islands Historie ikke om disse Begivenheder, skønt de historiske Beretninger er fulde af store Ulykker, som dette Land har lidt ved Vulkaner og Jordskælv.

Søfolk, som sejler paa Island, har en forvirret Idé om Tilstedeværelsen af et Skær i disse Farvande, som uden Tvivl maa henføres til Vulkanen; men flere nægter dog dets Tilværelse, sandsynligvis fordi de ikke har truffet det paa deres hyppige Rejser. De, som tror, at der findes et saadant, angiver forskellige og fuldstændigt urigtige Bølggenheder. Det er sandsynligvis det samme, som Hr. *de Verdun* omtaler i sin Rejse, Tome I pag. 218, men man seer ogsaa, at de Stedsangivelser, som man har givet ham desangaaende, er fejlagtige.
